

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію
Корсакевича Святослава Сергійовича
«Психологічні особливості самовизначення молоді щодо участі
у виборчому процесі»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки,
спеціальності 053 – Психологія

Актуальність дисертаційної роботи Корсакевича С.С. зумовлена проблемою самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, важливістю розкриття психологічних особливостей, які супроводжують процес електорального самовизначення молоді. Особливої дослідницької уваги заслуговує тема роботи, виходячи з того, що сам виборчий процес в Україні після завершення війни відбуватиметься в умовах подолання наслідків агресії російської федерації на тлі значних економічних, соціальних та демографічних викликів. Молодь, як громадянський, інтелектуальний, трудовий капітал країни через виявлення своєї політичної, зокрема виборчої позиції впливає як на політичні процеси, так і на перспективу подальшого розвитку українського суспільства. Складно переоцінити важливість залучення молоді до виборчого процесу, аналізу її психологічних особливостей, варіативності та характеристик типів виборця серед молоді.

Вищенаведене підкреслює наукове значення та актуальність дисертації Корсакевича Святослава Сергійовича, метою якої є виявлення психологічних особливостей самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі та розробка і апробація програми психологічного супроводу актуалізації самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у тому, що *вперше* самовизначення щодо участі у виборчому процесі розглядається як процес визначення та реалізації власної електоральної позиції, що складається з:

усвідомлення та рефлексії власних електоральних поглядів та інтересів, своєї виборчої позиції (на когнітивному рівні); реалізації емоційного ставлення до виборчого процесу, електоральної ситуації, об'єкта виборів, себе як виборця (на афективному рівні); що виявляється в електоральній активності чи пасивності виборця (на конативному рівні), що зумовлює електоральне волевиявлення окремого громадянина відповідно до умов виборчого процесу; виявлено п'ять типів виборця: реактивно-інерційний, ідеалістичний, емоційний, раціональний, апатичний (аморфний); встановлено та обґрунтовано психологічні особливості самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі: когнітивна індиферентність, когнітивне залучення, емоційна лабільність, емоційна чутливість та активна партиципація; встановлено наявність зв'язків між типом виборця та рівнем розвитку рефлексії, мотивації соціального схвалення, рівнем політичної участі та соціальної сміливості.

Також, набула *подальшого розвитку*: система знань про сутність і зміст феномену політичного самовизначення, зокрема щодо участі у виборчому процесі; уявлення про структуру самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, яка включає когнітивний, афективний, поведінковий компоненти; уявлення про політичність, політичне самовизначення, громадянську компетентність і відповідальність виборців; система наукових уявлень про політичну та виборчу активність молоді.

Перший розділ дисертаційної роботи присвячено проведенню змістовного аналізу основних підходів до розуміння феномену самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, результати теоретичного аналізу проблеми дали можливість обґрунтувати політичне самовизначення як внутрішньоособистісний процес визначення та реалізації власних політичних поглядів та соціально-політичної позиції, що включає сприйняття, емоції, почуття, уявлення, мотиви, мислення, поведінку, з подальшим обранням форм впливу на політичну сферу своїми діями з метою реалізації себе як суб'єкта політики (с.39). На підставі теоретичного аналізу

самовизначення щодо участі у виборчому процесі розглядається як процес визначення та реалізації власної електоральної позиції, який складається з: усвідомлення та рефлексії власних електоральних поглядів та інтересів, своєї виборчої позиції (на когнітивному рівні); реалізації емоційного ставлення до виборчого процесу, електоральної ситуації, об'єкта виборів, себе як виборця (на афективному рівні); що виявляється в електоральній активності чи пасивності виборця (на конативному рівні), що зумовлює електоральне волевиявлення окремого громадянина відповідно до умов виборчого процесу (с.58). Описано модель самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, яка демонструє трикомпонентну структуру (когнітивний, афективний, конативний компонент), типи виборця і психологічні особливості самовизначення, які притаманні виборцю в умовах електорального процесу.

Зміст другого розділу дисертації свідчить про наявність сформованих, розвинутих навичок та умінь Корсакевича С.С. організувати, провести емпіричне психологічне дослідження, проаналізувати та інтерпретувати його результати. Особливої уваги заслуговує підхід здобувача щодо поєднання застосування методу контент-аналізу та семантичного диференціалу за результатами контент-аналізу у контексті електорального самовизначення молоді.

Автор виділяє типи виборців: апатичний, ідеалістичний, реактивно-інерційний, раціональний та емоційний. Цікавим та ґрунтовним видається упорядкування вибірки за типом виборця з застосуванням кластерного аналізу в процесі обробки результатів семантичного диференціалу, виявлення зв'язків між типом виборця та рівнем політичної участі молоді, опис психологічних особливостей самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі та міра їх вираженості у кожного з типів виборця.

Третій розділ позитивно відзначився детальним описом програми психологічного супроводу актуалізації самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі. Програма поєднує різні форми занять із молоддю, міні-

лекції, ділова гра, тренінги та ін. Ефективність програми підтверджено показниками експериментальної групи (збільшилась кількість молоді з ознаками раціонального типу виборця, зріс рівень політичної участі) після застосування програми психологічного супроводу актуалізації самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі.

Проміжні і загальні висновки дисертації відповідають поставленій меті і завданням дослідження. Текст дисертації структурований і логічно завершений, відчувається інтерес дисертанта до своєї теми.

Основні положення і результати дисертації викладено у 15 публікаціях, з яких 4 статті (з статті у наукових фахових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України та до міжнародної бази Index Copernicus, 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу) та 11 тез доповідей у збірниках матеріалів Всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій.

За загальної позитивної оцінки дисертації Корсакевича С.С., варто висловити наступні зауваження та побажання:

1. У підрозділ 1.3. роботи автор доволі поверхово і фрагментарно описує чинники самовизначення щодо участі у виборчому процесі. На нашу думку, було б доцільно додати результати досліджень, які наочно демонструють вплив цих чинників на процес електорального самовизначення молоді.

2. У першому розділі автором представлено трикомпонентну структуру самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі, проте на етапі емпіричного дослідження зазначені компоненти не знайшли свого розкриття, що з нашого погляду дещо знижує практичну значущість представленої роботи.

3. На с.76 автор використовує словосполучення «у ситуації виборчого процесу», хоча ні до, ні після не пояснює, де ця «ситуація» починається, з чого складається та де завершується. Загалом у тексті зустрічаються терміни

«політична ситуація», «електоральна ситуація», «ситуація виборчого процесу», при цьому автор не розмежує їх за змістом, відмінностями. На нашу думку, автор мав би ретельніше підходити до використання термінології.

4. Представлена автором (підрозділ 3.3.) програма психологічного супроводу самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі за змістом в цілому заслуговує на схвалення, проте, з нашого погляду, її викладено у суто бюрократичному стилі без належного обґрунтування відповідних рекомендацій.

Разом із цим, вищенаведені зауваження і побажання не знижують загалом позитивну оцінку дисертації.

Таким чином, дисертація Корсакевича С.С. «Психологічні особливості самовизначення молоді щодо участі у виборчому процесі» є самостійним, оригінальним та завершеним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, практичну значущість та сприяє розв'язанню однієї з актуальних проблем політичної психології, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія. Зміст та оформлення дисертації відповідають вимогам МОН України №40 від 12.01.2017 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ №44 від 12 січня 2022 року.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, професор,

завідувач кафедри політичної психології

та міжнародних відносин

Українського державного університету

імені Михайла Драгоманова

Андрущенко Т.В.

Т.В. Андрущенко
засвідчую стеч В/К Риб Стиселова Т.В.

Зав. канцелярією Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
Підпис: _____
« 24 » / 01 2024 р.